

Маковей Вікторія Олександрівна,
курсант Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Мостепанюк Людмила Олександрівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Воєнний стан суттєво вплинув на кримінальне законодавство України, збільшення прецедентів злочинів проти держави, пропаганда з боку РФ та загроза національному суверенітету спричинили невідкладну потребу адаптації правової системи до умов війни. Особливу увагу приділено кримінальному законодавству та кримінальному процесу – як у сенсі посилення відповідальності за вчинки, що загрожують обороноздатності, так і в аспекті запровадження особливого порядку провадження кримінальних справ під час воєнного стану.

Пропагандистська діяльність російської федерації взяла свій початок ще з 2014 року, але активна фаза почалась з лютого 2024 року, суть якої, насамперед, це введення в оману людей та провокування їх до злочинів проти держави. Через це виникла негайна необхідність посилення санкції за злочини вчинені в умовах воєнного стану. Першим кроком став Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану», який набрав чинності з 07.03.2022. Зокрема, Кримінальний кодекс країни було доповнено положеннями, які передбачають максимальне покарання за вчинення державної зради (ст. 111) та диверсії (ст. 113) в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, а саме: позбавлення волі на строк 15 років або довічне позбавлення волі, з обов'язковою конфіскацією майна, а також заборонено повне звільнення законом про амністію від відбування покарання осіб, які скоїли державну зраду та диверсію [1].

Також із 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX внесено корективи до КК щодо посилення відповідальності за діяння за ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, здійснені в умовах воєнного стану. Це головні майнові злочини, які завжди становили значну частину всієї кримінальної статистики в Україні – крадіжка, грабїж, розбій, вимагання, а також розтрата і привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем. Наприклад крадіжка – ч. 1 ст. 185 КК до цього вважалася не злочином, а кримінальним проступком, і за неї було передбачено покарання від штрафу 17 тис. грн. до обмеження волі строком до 5 років. Лише у випадку учинення крадіжки повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185), з проникненням у житло

або інше володіння (ч. 3 ст. 185) чи у великому, особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185) – передбачалися покарання у вигляді позбавлення волі. Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану – є особливо кваліфікованим складом злочину. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років. Аналогічні зміни 8 березня 2022 року передбачені й за грабїж, розбій, вимагання, а також розтрата й привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем (корупційний злочин), які вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Усі ці злочини кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК) як особливо кваліфіковані [2].

Що стосується поширення інформації в ЗМІ, люди часто не контролюють або не розуміють, що можна викладати в інтернет, а що ні. Фото- та відео- записи військової техніки, її пересування та роботи наших військових дуже часто можна побачити на просторі інтернету, що є легкою ціллю для ураження армією ворога. У зв'язку з цим 27.03.2022 Законом № 2160-IX, було запроваджено кримінальну відповідальність за поширення в умовах воєнного стану інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну та переміщення або рух ЗСУ. Виключенням є поширення інформації, яка вже була опублікована у відкриті публіки з офіційних джерел. Залежно від інформації, яка була поширена, санкція передбачає покарання від 3 до 8 років позбавлення волі. Коли поширення відомостей було здійснено за змовою групою осіб або з корисливою метою, або з наміром надати такі відомості державі, яка чинить агресію проти України, чи незаконним збройним формуванням, або коли вони спричинили серйозні наслідки, покарання сягає від 8 до 12 років ув'язнення [3].

Суттєвим доповненням до кримінального права стало закріплення норми, яка визначає умови звільнення цивільних осіб від кримінальної відповідальності за використання вогнепальної зброї. Так, 07.03.22 Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» Розділ II «Прикінцеві положення» Кримінального кодексу України було доповнено пунктом 22 такого змісту «Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо так зброя застосована відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України». Дія цієї норми охоплює всіх осіб, які отримали вогнепальну зброю та боєприпаси в порядку, визначеному статтею 1 зазначеного Закону, незалежно від часу їх видачі. Положення діє протягом усього періоду воєнного стану та ще 10 днів після його скасування чи припинення. Згідно зі статтею 1 Закону, такими особами під час воєнного стану є громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на

законних підставах. Ці цивільні особи мають право долучатися до оборони та стримування збройної агресії російської федерації чи інших держав, у тому числі отримувати вогнепальну зброю та боєприпаси згідно з порядком і вимогами, визначеними Міністерством внутрішніх справ України. Верховна Рада України додала Кримінальний кодекс даним положенням, констатуючи акт збройної агресії російської федерації проти суверенітету України, беручи до уваги прагнення цивільних осіб до активної участі у національному спротиві, прагнучи захистити життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку людини як найвищої соціальної цінності, враховуючи положення частини першої статті 65 Конституції України, згідно з якою захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України [4].

Введення воєнного стану стало важливим поштовхом для перегляду та вдосконалення кримінального законодавства України. Агресія РФ поставила перед державою необхідність швидко пристосувати норми Кримінального кодексу до умов, у яких питання захисту національної безпеки, підтримання військової дисципліни та охорони громадського порядку набули виняткового значення. У відповідь на ці виклики були запроваджені зміни до законодавства, спрямовані на протидію колаборації з ворогом, державній зраді, диверсійній діяльності, пособництву агресору, мародерству та іншим діянням, що становлять серйозну загрозу обороноздатності держави.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n2>

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану : Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-%D0%86%D0%A5#Text>

4. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>